

| MARC DE KESEL

| Zizek

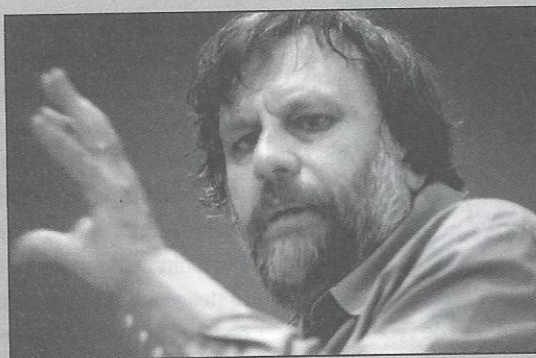
157.2 / ZIZEK, SLAVOJ

Door zijn contraire en speelse, niet bepaald academische houding, wordt de Sloveense filosoof Slavoj Zizek al te vaak weggezet als een provocateur of zelfs een clown. Dat dergelijke karikaturaliseringen zijn — inderdaad op dialectische opposities drijvende — denken geen recht aandoen, bewijst de inleiding die de Vlaamse filosoof Marc De Kesel op zijn denken schreef. Het boek is geen exhaustieve algemene bespreking van Zizeks denksysteem, maar een — ondanks het complexe conceptuele apparaat vrij toegankelijke — schets van vier centrale 'items' in zijn oeuvre: het totalitarisme, de revolutionaire 'daad', de actuele waarde van het christelijke ideeën-goed, en Zizeks band met Hegel en Lacan. In die thema's ontwaart De Kesel een duidelijke lijn, waarbij hij de kerngedachten én de scherpe kantjes en tegenstellingen in Zizeks denken steeds helderder aflijnt.

Dat is een verdienste, want zoals De Kesel zelf stelt, schrijft Zizek 'geen mooi afgeronde gehelen waarin hij telkens een welbepaald thema systematisch uitwerkt.' Zijn aforistische stijl, met zijn vermenging van complexe filosofische concepten en populaire cultuur, leidt volgens De Kesel tot een 'avontuurlijke lectuur'. 'Maar', zo voegt hij er iets later aan toe, 'wie meer van Zizek leest, besluit ook al gauw een *déjà-vu* effect'. De Kesel doopt Zizeks stijl in die context 'hysterisch', daarmee verwijzend naar de histerie in de lacaniaanse theorie, die hij uitlegt als 'een welbepaalde manier waarop het subject zich tegenover [...] tekort verhoudt, waarbij het bewust naar het eigen en — vooral andermans tekort op zoek gaat om vervolgens telkens weer opnieuw te beseffen dat dit tekort inderdaad tekort schiet en niemand er echt mee overweg kan.'

De Kesel opent met twee hoofdstukken die Zizek vooral neerzetten als cultuurcriticus en politiek filosoof, en die ondertussen ook enkele van de psychoanalytische concepten waar diens denken op gebouwd is uit de doeken doen. In het hoofdstuk over het totalitarisme schetst de auteur, via Zizeks claim dat alles *cyber* is, de lacaniaanse idee dat we de dingen 'niet beleven zoals ze zijn, maar als "betekenaars", als tekens in een netwerk van tekens die hun betekenis eerst en vooral ontlenen aan de onderlinge verwijzingen binnen dat net.' Binnen die virtuele wereld neemt het subject een paradoxale plek in, als 'drager van het verhaal' die 'geen betekenaar *in* het verhaal' is: 'de wereld waarin we leven is virtueel én daarbinnen bestaan wijzelf enkel als een afwezige, als degene die daar nooit reëel aanwezig is en, zo je wil, voorgoed virtueel zal blijven.' Aan de hand van die gedachte — die De Kesel het 'formele schema' van de analyses van de lacaniaanse cultuurkritiek noemt — schetst de auteur hoe het totalitarisme (en tot op zekere hoogte ook onze zogeheten 'democratie') het virtuele karakter van de realiteit en het subject verloochent. Of anders

gesteld: hoe het niet onder ogen ziet dat zijn orde 'grondeloos' is. Het zonet geschetste formele schema ligt ook aan de basis van het hoofdstuk over de 'daad', een centraal begrip in Zizeks filosofie. De Kesel vertrekt hier van Zizeks stelling dat Lenin de marxistische logica van de onafwendbare klassenstrijd negeerde om actief tot een revolutie te komen. Voor Zizek was de revolutie daarom het gevolg van wat hij een 'daad' noemt, 'een beslissing die geen andere grond heeft dan haar eigen grondloosheid', een negatie die het nieuwe mogelijk maakt (zij het met het onmiddellijke risico op een totaliserende subjectivering, een punt dat De Kesel gelukkig niet probeert weg te denken). De Zizekianse daad

waart ook door het hoofdstuk over de christelijke leer, die Zizek als 'militant atheïst' op de hem typerende paradoxale wijze in zijn eigen denken inschakelt. In de woorden van De Kesel: 'Het christendom pretendeert de ware, boven de tijd verheven leer te verkondigen én verkondigt dat die ware leer een schepping uit het niets is, een goddelijke *creatio ex nihilo*.'

Het is dat 'niets' van het reële, dat het subject vernietigt én productief is, waar Zizek steeds weer op uitkomt. In het laatste, meest kritische maar ook interessantste hoofdstuk is dat een centraal punt in een kritische lezing van Zizek in het licht van Hegel en vooral Lacan. De Kesel toont hier overtuigend aan dat Zizeks lezing van die laatste op zijn minst tendentius te noemen valt. De Kesel schetst Lacan als een in wezen tragisch denker voor wie het reële 'Ding' voorgoed buiten het bereik ligt van de mens, die subject is van een symbolische orde die niet de zijne is. De mens kan met andere woorden zijn virtuele, ideologische universum niet werkelijk ontvluchten (en dat is ook niet het doel van de psychoanalyse). Toch gebruikt Zizek het lacaniaanse gedachtegoed om in de radicale daad van de sprong in het reële een uitweg uit het 'transcendentale denken' te forceren.

De Kesel ontwaart wat hij Zizeks transcendentale verwarring noemt niet, maar plaatst haar in een korte epiloog in een lange filosofische traditie. De auteur presenteert de filosofie van Zizek hier niet als een miraculeuze uitweg, maar benadrukt wel het hysterische en productieve aspect van de vragen die deze denker opwerpt. Met zijn kritische inleiding maakt hij op een lucide manier duidelijk hoe accuut die vragen zijn. Naast een portie ergernis — Zizek flirt al te gemakkelijk met geweld, terreur en suicide, punten die De Kesel overigens genuanceerd behandelt — biedt dit boek dan ook veel ongemakkelijke denkstof, die het verlangen kan aanwakkeren om het reële tegen beter weten in toch te willen 'denken', misschien wel op een fundamenteel andere manier als Zizek dat tracht te doen. [Koen Sels]

Boom Amsterdam, 2012, 155 p., € 14,99. ISBN 9789077598030
Distributie: LannooCampus